

ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

CHARACTERISTICS OF THE SYSTEM OF QUALIFICATION IMPROVEMENT OF TEACHERS OF NATURAL AND MATHEMATICAL SUBJECTS IN POSTGRADUATE EDUCATION OF THE REPUBLIC OF POLAND

Стаття присвячена проблемі підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті на прикладі Республіки Польща. Зокрема, схарактеризовано структуру системи підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Польщі, яка функціонує на трьох рівнях: центральному (загальнонаціональному), що керується міністерством, відповідальним за освіту та виховання; регіональному (освітні заклади здійснюють свою діяльність на рівні воєводства), який підтримується самоврядуванням воєводств і відповідними керівниками освіти; місцевому (освітні заклади, що працюють на рівні повітів і гмін), які керуються органами місцевого самоврядування гміни (територіальної громади) та місцевими органами влади повіту. Зазначено, що підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Польщі здійснюється і підтримується державними та приватними закладами вдосконалення вчителів (кваліфікаційними курсами та курсами вдосконалення), державними та приватними вищими школами у формі післядипломної освіти, педагогічними бібліотеками, Центральною екзаменаційною комісією й окружними екзаменаційними комісіями (наприклад, програмами вдосконалення з питань прогнозування та оцінювання), кураторами освіти. Окрім того, у межах системи підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Польщі забезпечується психолого-педагогічне консультування.

Звернено увагу на те, що польським урядом розроблена концепція професійного розвитку фахівців, спрямована на вчителів як членів шкільного колективу та школу як організацію. Одним із напрямів професійного вдосконалення вчителів уважаються заходи, організовані та проведені самим учителем у межах його участі в роботі школи, конференціях, різноманітних формах навчання та доучування, здійснюваних різними освітніми закладами й установами – як державними, так і недержавними, а також шляхом самостійного розширення й оновлення знань і професійних умінь.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, вчителі природничо-математичних предметів, післядипломна освіта, Республіка Польща.

The article is devoted to the problem of professional development of teachers of natural sciences and mathematics in postgraduate education of the country on the example of the Republic of Poland. In particular, the structure of the system of professional development of teachers of natural sciences and mathematics in postgraduate education of Poland is characterized. This system operates at three levels: central (national) which is managed by the Ministry responsible for education and upbringing; regional (when educational institutions operate at the voivodship level) which is supported by the voivodship self-government and relevant education leaders; and local (when educational institutions are operating at the level of counties and hmms) which is managed by the local self-government bodies of the hmms (territorial communities) and local county authorities.

It is noted that in-service training of teachers of natural sciences and mathematics in postgraduate education of Poland is carried out and supported by public and private teacher training institutions, public and private universities in the form of postgraduate education, as well as by pedagogical libraries, qualification improvement and training courses; also by Central and District Examination Commissions (for example, teacher training programs on forecasting and evaluation) and educational curators; psychological and pedagogical counseling is provided.

Attention is drawn to that the Polish government has developed a concept of professional development of specialists, which is addressed to teachers as members of the school team and the school as an organization. One of the areas of professional development of teachers is those measures which are taken by the teacher himself by participating in the school work, conferences, various trainings and forms of additional education carried out by educational institutions and establishments, both state and non-state, as well as by their self-enrichment and renewal of knowledge and professional skills.

Key words: certification training, teachers of natural sciences and mathematics, postgraduate education, Republic of Poland.

УДК 37.015.31

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.13>

Євтушенко Н.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та інформаційних технологій в освіті Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Суспільні зміни, що відбуваються в Україні, відкривають шлях до трансформацій у системі підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті. Важливим у цьому процесі є використання досвіду країн Європейського Союзу, зокрема Республіки Польща як члена європейського освітнього простору, найближчого територіального сусіда, близь-

кої за історією та культурою держави та країни, яка за короткий час на практиці спромоглася досягти значних позитивних зрушень у проведенні реформи педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки польських учителів здійснювали Е. Нероба, У. Новацка, Я. Морітц, А. Мушинські, тенденції розвитку педагогічної

освіти вчителів схарактеризовані у працях І. Шемпрух. Водночас варто зазначити, що до порушеної проблеми дотично звертаються й українські науковці, зокрема А. Василюк висвітлює питання професійно-педагогічної підготовки вчителів, Ю. Грищук вивчає особливості адаптації законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу, В. Майборода досліджує розвиток університетської освіти та науки, Т. Кристопчук аналізує тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів, В. Пасічник характеризує систему підготовки вчителя історії, І. Янкович визначає особливості професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на об'ємність і важливість виконаних досліджень, варто зауважити, що система підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Польщі ґрунтовно не висвітлена у працях науковців.

Мета статті – аналіз структури системи підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Республіки Польща. Відповідно до мети були сформульовані завдання: на основі аналізу науково-педагогічної літератури визначити особливості організації системи підвищення кваліфікації фахівців у післядипломній освіті Польщі та схарактеризувати її структурні рівні.

Виклад основного матеріалу. Характеристика сучасної системи вдосконалення вчителів Республіки Польща базується на її позиціонуванні в польських наукових джерелах як цілісної системи, сутність якої розкривається через взаємопов'язані елементи – завдання, цілі, організацію та форми вдосконалення. Усі ці елементи надзвичайно важливі, оскільки регулюють діяльність учителів під час їхнього навчання [4]. Науковці виокремлюють низку принципів освітньої діяльності у сфері підвищення кваліфікації польських учителів, зокрема: взаємозв'язок теорії та практики, змінюваність, різноманітність форм, неперервність, багатимірність, багаторівневність і відкритість [1]. До уваги вони також беруть основні принципи освіти дорослих, що визначають перебіг освітнього процесу, як-от: використання набутого раніше досвіду, неперервності навчання, індивідуалізації та колективності, формування здатності до навчання [13].

Потрібно зазначити, що поняттю «підвищення кваліфікації вчителів», яке вживається в українській педагогічній літературі, у польському науковому просторі найкраще відповідає «удосконалення вчителів», тому під час опису досвіду польських учителів можна також використовувати поняття «удосконалення вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Республіки Польща».

Аналіз наукової літератури дає змогу констатувати, що систему підвищення кваліфікації вчителів Польщі організовано на трьох рівнях: загальнонаціональному (Міністерство національної освіти Польщі, Осередок розвитку освіти, Національний осередок підтримки професійної та неперервної освіти, вищі школи, Осередок розвитку польської освіти за кордоном, Центр «Полонія» для вчителів); регіональному (воєводські заклади / регіональні осередки вдосконалення вчителів); муніципальному рівні повіту / гміни (повітові центри освіти / центри місцевого самоврядування освіти) (рис. 1).

Так, до завдань Осередку розвитку освіти, центрального закладу професійного вдосконалення вчителів Республіки Польща, входить планування та розвиток програм професійного вдосконалення вчителів, підготовка та впровадження національних програм удосконалення вчителів, розроблення матеріалів і підготовка осіб, які реалізують ці програми [14].

Зокрема, на виконання Оперативної програми «Людський капітал» (2007–2013 рр.) (Завдання 9.4 – Підготовка висококваліфікованих кадрів системи освіти) спрямована низка проєктів: «Система вдосконалення вчителів на основі загальнодоступної комплексної підтримки шкіл», «У пошуках Ейнштейна – Академія Розумів», «Інтегроване навчання природничих предметів із застосуванням інструментів інформаційних технологій», «Інноваційні програми навчання точних предметів», «Інформаційно-комунікаційні технології для вчителів-новаторів природничих предметів».

Окрім того, для виконання Оперативної програми «Знання, освіта та розвиток» (2014–2020) за підтримки Європейського соціального фонду реалізовано такі пілотні проєкти (2016–2018): «Підтримка створення шкіл практики» (2018), загальнонаціональний конкурс «Програми підготовки вчителів» (2019). У межах проєкту «Загальнонаціональна освітня мережа», яким передбачено створення мережі Інтернет до 2020 р. та об'єднання всіх польських шкіл (понад 30 500), учителям та учням надано можливість користуватися Інтернетом і службами безпеки, також їх забезпечено безкоштовними навчальними матеріалами [8].

Результатом діяльності Осередку розвитку освіти є також матеріали, розміщені в широкому доступі для загального користування вчителів та учнів банку передової практики (Bank dobrych praktyk – <https://www.ore.edu.pl/2017/11/bank-dobrych-praktyk-materialy-do-pobrania/>), зокрема «Творча математика. Підтримка талановитих учнів», «Розвиток ключових компетентностей з навчання предметів природознавства у школах практики», «Реалізація проєкту «Мислю логічно – дію технологічно» тощо.

До завдань Центру для вчителів «Полонія» (Польська діаспора), що входить до складу Осе-

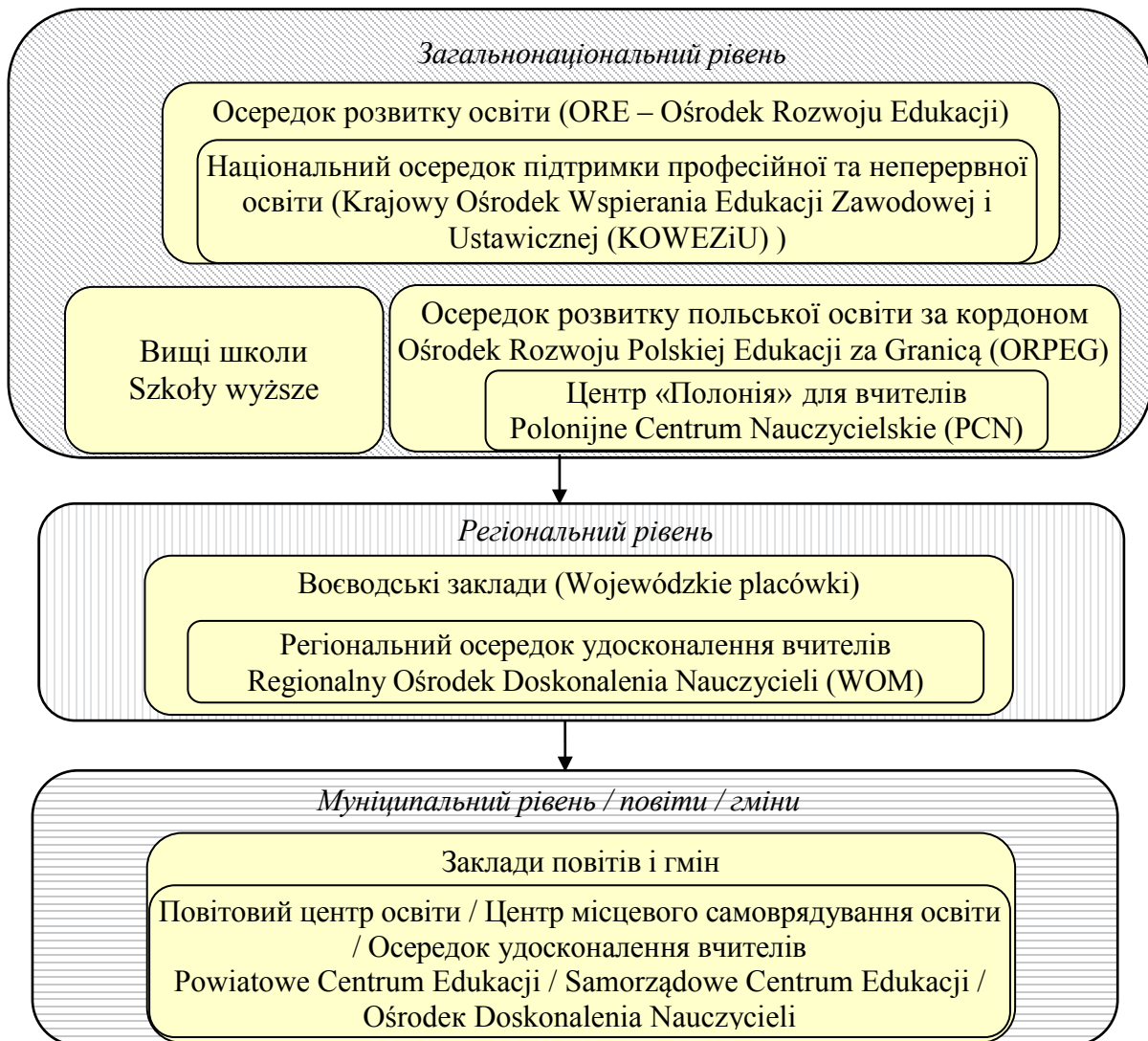

Рис. 1. Організаційна структура системи професійного вдосконалення вчителів природничо-математичних предметів у Республіці Польща

редку розвитку польської освіти за кордоном, належить організація професійного вдосконалення вчителів польської діаспори, сприяння інноваційній та експериментальній діяльності у сфері вдосконалення вчителів. Так, передбачена підтримка професійного вдосконалення вчителів через організацію тренінгів за межами Польщі на робочих місцях учителів, у Польщі та онлайн. Прикладом такого курсу є 40-годинний кваліфікаційний курс із підготовки викладання знань про Польщу в IV–VIII класах у закладах середньої школи за кордоном, який здійснюється відповідно до плану додаткової освіти. До курсу входить модуль природничого напрямку «Елементи польської географії як частина програмних знань про Польщу». Окрім того, учителі й учні мають можливість користуватися матеріалами освітнього порталу «Приєднайся до Польщі!» [12].

Для підвищення якості професійного вдосконалення вчителів природничо-математичних предметів у Польщі важливе значення має діяльність

Інституту досліджень у галузі освіти – державної установи, яка аналізує результати міжнародного дослідження PISA (Program for International Student Assessment – програма міжнародного оцінювання учнів) щодо визначення в польських школярів рівня математичної компетентності та компетентності із природничих наук. За результатами цього аналізу формуються висновки про необхідні зміни в питаннях розвитку системи професійного вдосконалення польських фахівців [5, с. 11].

Згідно з чинним законодавством до закладів, котрі забезпечують професійне вдосконалення вчителів, належать Вищі школи, які мають право проводити кваліфікаційні курси для вчителів [15]. Кваліфікаційні педагогічні курси для вчителів дають змогу фахівцю виконувати обов'язки вчителя відповідно до вимог Міністерства національної освіти. Навчальна програма таких курсів, що проводяться Осередком вдосконалення вчителів у Варшаві, розрахована на 420 годин (270 годин + 150 годин практики за професією) і зазвичай закін-

чується іспитом. Заняття в межах очної форми навчання проводяться у вихідні дні, заклад організовує навчання в різних містах Республіки Польща (Гданську, Гдині, Катовіце, Кракові, Щецині, Варшаві, Вроцлаві) [6].

Окрім державних установ, існують недержавні організації, які здійснюють професійне вдосконалення вчителів, а саме: заклади професійного вдосконалення, Головна технічна організація та промислові заклади, ремісничі палати, приватні коледжі [5, с. 12]. Водночас професійне вдосконалення вчителів, що здійснюється закладами вищої освіти у формі післядипломної освіти, не є їхньою прерогативою. Підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Польщі здійснюється передусім закладами вдосконалення вчителів. Усього з метою професійного вдосконалення вчителів функціонують 425 осередків удосконалення вчителів державної / недержавної форми власності по всій країні [2].

На регіональному рівні вдосконалення вчителів природничо-математичних предметів відбувається в осередках удосконалення вчителів, створення й управління яких належить до компетенції воєводського самоврядування (Закон «Про систему освіти» (1991) [10]). Зокрема, у 16 воєводствах країни діють 38 воєводських державних осередків удосконалення вчителів, створених воєводськими сеймами [5].

Прикладом можуть бути установи Малопольського воєводства, що займаються професійним удосконаленням учителів. Серед них нараховується 20 найбільших закладів освіти, а саме: Центр удосконалення вчителів із Малопольським центром підготовки вчителів у Кракові, Новому Сончу, Освенцимі та Тарнуві; Повітовий центр освіти в Горлицях; Центр освіти місцевого самоврядування в Тарнуві; Бескидський недержавний центр удосконалення вчителів у Сучі Бескидській; Навчальний центр фонду Ното Номіні ім. Кароль де Фуко Марabut у Кракові; Галицький осередок удосконалення вчителів у Кракові; Інститут вдосконалення вчителів і працівників у Хшанові; Інститут освіти вчителів «Прогрес» у Кракові; Краківський інститут розвитку освіти у Кракові, Малопольський освітній центр у Рабці Здруй, Малопольський приватний осередок учителів у Кракові; Осередок удосконалення вчителів Малопольського воєводства при осередку творчої освіти «Кенгуру» у Кракові; Приватний осередок удосконалення вчителів «Gawen-edu» у Кракові; Приватний осередок удосконалення вчителів MENSANA у Кракові; Приватний осередок удосконалення вчителів «Mepos» у Кракові; Приватний осередок удосконалення вчителів «WENA» у Горлицях; Приватний осередок удосконалення вчителів у центрі Івана Павла II «Не бійтеся!» у Кракові; Приватний осередок удоско-

налення вчителів у Польському інституті інтегративної психотерапії у Кракові; Приватний заклад удосконалення вчителів у Ліманові; Приватний заклад удосконалення вчителів в освіті соціальної профілактики Адама Ринкевича у Кракові [11].

Професійне вдосконалення вчителів географії Малопольського воєводства здійснюється за такими напрямками, як організація навчання й управління ним, правила відповідальності вчителя, авторське право, трудове право, отримання коштів Європейського Союзу, імідж і розвиток школи, шкільне співробітництво з іншими установами, виховання, профілактика, спілкування у школі, міжособистісне спілкування, методи розв'язання проблеми, консультування з питань кар'єри, підтримка розвитку дитини (творчість, мотивація, керування стресом), навчальний моніторинг і оцінювання, діагностика навичок учнів, розроблення й аналіз тестів, школа і система оцінювання предмета, робота з учнями зі спеціальними потребами [11].

Зкладами вдосконалення вчителів на рівні воєводств організовано кваліфікаційні курси, курси вдосконалення, також удосконалення за предметом, понадпредметне вдосконалення, психолого-педагогічна допомога, мовні курси. Зокрема, курси підвищення кваліфікації характеризуються вузькою спрямованістю й коротким терміном проходження (1–18 годин). Вони мають різноманітну тематику, наприклад: «Виховання мотивації учнів до роботи на уроках математики», «Е-навчання на платформі Moodle», «Новий основний навчальний план із математики», «Нові виклики в методології та дидактиці», «Як підготувати цікавий урок хімії в початковій школі» тощо [7].

Найчастіше на рівні воєводств в осередках удосконалення вчителів освітній процес супроводжується діяльністю вчителів, на яких покладені обов'язки методичних радників. Кількість учителів на одного методичного радника може різнитися в середньому по воєводствах, так: у Сілезькому – 281, Мазовецькому – 285, Подкопанському – 595, Малопольському – 605 (відповідно до навчального предмета «біологія» – 159, інтегрованих предметів – 226) [14].

На муніципальному рівні повіту / гміни існує можливість створення та функціонування державних закладів удосконалення вчителів, що перебувають у підпорядкуванні повіту та гміни (Закон «Про систему освіти» (1991) [10]), діяльність яких входить до завдань повітів / гмін у межах розроблення стратегії повіту з урахуванням програми розвитку освіти в межах повіту / гміни [5, с. 9]. Повітові заклади та заклади гмін професійного вдосконалення вчителів (71 заклад) насамперед організовують методичні консультації. Поряд із державними функціонують і недержавні (приватні) заклади удосконалення вчителів [14].

Висновки. Отже, система підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті Республіки Польща має багаторівневу ієрархічну структуру, управління якою здійснюється на національному, регіональному й локальному рівнях. Підвищення кваліфікації вчителів відбувається у двох юридично-адміністративних системах – державній і недержавній – залежно від статусу, який має засновник закладу вдосконалення вчителів. Існує достатня кількість пропозицій щодо форм і змісту підвищення кваліфікації вчителів, також забезпечується можливість вибору місця і термінів навчання за індивідуальною освітньою траєкторією.

Перспективами подальших розвідок в обраному напрямі є вивчення внутрішньошкільного (на робочому місці) вдосконалення польських учителів природничо-математичних предметів, а саме: аналіз нормативного-правового забезпечення, складу, змісту, форм і методів підвищення кваліфікації вчителів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Buczkowska-Gola M. Wymagając od ucznia, wymagajmy od siebie. *Edukacja i dialog*. 2000. № 6. S. 46–49.
2. Doskonalenie zawodowe nauczycieli wczesnej edukacji i opieki (ECEC) oraz edukacji szkolnej. (2019, May 25). *Eurydice*. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/continuing-professional-development-teachers-working-early-childhood-and-school-education-53_pl.
3. Kapitał Ludzki Narodowa Strategia spójności. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013 rr. (2019, May 25). *Portal funduszy europejskich*. URL: <http://www.pokl.wrotapodlasia.pl/dzialanie-9-4.html>.
4. Komorniczak A. Znaczenie doskonalenia nauczycieli w ich rozwoju zawodowym. (2019, May 25). *Portal edykacyjny edux.pl*. URL: <http://www.edukacja.edux.pl/p-7445-znaczenie-doskonalenia-nauczycielow-ich.php>.
5. Król A., Miszke T. Model systemu doskonalenia nauczycieli w Polsce. Warszawa, 2013. 54 s.
6. Kurs Kwalifikacyjny Pedagogiczny dla Nauczycieli (270 godzin) Gdynia. (2019, May 25). *Epedagog.edu.pl*. URL: <https://epedagog.edu.pl/aktualnoscil/kurs-kwalifikacyjny-pedagogiczny-dla-nauczycieli-270-godzin-gdynia/>.
7. Kursy doskonalące – doskonalenie ponadprzemiotowe (DB). (2019, May 25). *Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu*. URL: <https://odnpoznan.pl/sub,pl,oferta.html>.
8. Monitor edukacji i kształcenia 2019. komisja europejska. (2019, May 25). URL: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-poland_pl.pdf.
9. Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomaganie pracy szkół / pod red. M. Hajdukiewicz, J. Wysocka. Warszawa: ORE, 2015. 76s.
10. O systemie oświaty : Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej z 07.09.1991 r. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1991. № 95 Poz. 425.
11. Piróg D., Jania R. Doksztalcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli geografii jako instrument dostosowania się do aktualnych wyzwań rynku pracy. *Studia Geographica*. 2013. IV. S. 72–84.
12. Polonijne Centrum Nauczycielskie – kształcenie i doskonalenie nauczycieli polonijnych oraz polskojęzycznych. (2019, May 25). *ORPER – Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą*. URL: <http://www.orpeg.pl>.
13. Skrzypczak J. Proces kształcenia człowieka dorosłego. Wprowadzenie do *andragogiki* / pod red. Wujek T. Warszawa : Ośrodek Kształcenia i Doskonalenia Kadr. Instytut Technologii Eksploatacji, 1996. S. 103.
14. Tarkota J. Studia Podyplomowe z zakresu Zarządzania w oświacie Temat zajęć: Doskonalenie nauczycieli. Ewaluacja doskonalenia. (2019, May 25). *Biuro Karier Studenckich – Student Careers Office*. URL: <http://www.kariera.polsl.pl/podyplomowe/materialy/Doskonalenie.pdf>.
15. Zmieniające rozporządzenie w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 26.10.2012 r. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 2012. № 0. Poz. 1196.